

Nr 147.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående
understöd åt husmodersskolor; given Stockholms slott
den 21 februari 1919.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

dels att ett tillägg av 100 procent må för vart och ett av åren 1919 och 1920 utgå å de statsbidrag, som jämlikt kungörelsen den 29 juni 1917 (nr 567) angående understöd av statsmedel till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen m. m. komma att tilldelas varje undervisningskurs vid sådan yrkesskola för husmodersutbildning, som i nämnda kungörelse avses, dock allenast under de i §§ 2 och 3 av berörda kungörelse angivna förutsättningar och villkor om tillskjutande inom orten av minst samma belopp som statsbidraget samt om kostnadsfri undervisning och begränsning av elevavgifterna;

dels att för vardera av åren 1919 och 1920 må till månatligt understöd, som enligt samma kungörelse kan tilldelas elev vid dylik kurs, utgå ett tillägg för månad av 15 kronor till obemedlad och 10 kronor till mindre bemedlad elev;

dels ock att omförmälda tillägg må utgå av det på extra stat för år 1919 beviljade, respektive av det på extra stat för år 1920 föreslagna förslagsanslaget å 50,000 kronor för beredande av understöd till yrkesskolor för husmodersutbildning m. m. samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,

Statsråden: PETERSSON,

SCHOTTE,

PETRÉN,

NILSON,

LÖFGREN,

friherre PALMSTIERNA,

RYDÉN,

THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

Ang. under-
stöd åt husmo-
dersskolor.

Under sjätte huvudtiteln anvisade riksdagen på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 50,000 kronor att, i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för civildepartementet angivna grunder, utgå som understöd dels till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen, dels ock till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor, varjämte riksdagen medgav, att av omförmälda anslag ett belopp av högst 1,500 kronor finge användas för bestridande av kostnaderna för statens tillsyn av samma skolor.

Närmare föreskrifter att lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål utgår, meddelades sedermera av Kungl. Maj:t genom kungörelse den 29 juni 1917 (nr 567).

Enär ovannämnda husmodersskolor höra till det slag av praktiska ungdomsskolor, vilka omhänderhåva den lägre undervisningen för den ungdom, som efter inhämtande av folkskolans lärokurs övergår eller ärnar övergå till praktiskt arbete inom näringslivet, åskades hos 1918 års lagtima riksdag anslag till understöd åt husmodersskolorna under riksstatsens åttonde huvudtitel. Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning anvisade riksdagen för beredande av understöd, i överensstämmelse med av 1917 års riksdag godkända grunder, till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 50,000 kronor.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har för samma ändamål föreslagits ett belopp av likaledes 50,000 kronor att såsom förslagsanslag utgå på extra stat för år 1920.

I enlighet med vad som föreskrives i ovanberörda kungörelse den 29 juni 1917 kan skola av nu ifrågavarande slag tilldelas statsbidrag för varje undervisningskurs med högst 2,800 kronor, då praktisk barnavård ingår i undervisningen, men eljest med högst 2,000 kronor, under förutsättning dock att inom orten tillskjutes ett belopp, som med inberäkning av elevavgifter samt avgifter för barn intagna i skolans spädbarnshem, där sådant finnes, uppgår till minst samma belopp som statsbidraget.

För varje elev utöver 20 kan därjämte till sådan skola av statsmedel utgå ett tilläggsbidrag av högst 150 kronor, då praktisk barnavård ingår i undervisningen, men eljest högst 100 kronor för varje kurs, likaledes under villkor att motsvarande belopp tillskjutes från orten samt under förutsättning tillika att av de elever, för vilkas undervisning tilläggsbidrag beräknas, minst hälften åtnjuta kostnadsfri undervisning. Tilläggsbidraget må i intet fall överstiga 900 kronor för kurs, i vars undervisning praktisk barnavård ingår, samt 600 kronor för kurs, däri sådan undervisning icke ingår.

Skola, som huvudsakligen grundar sin ekonomi på elevernas avgifter men i övrigt uppfyller vissa i kungörelsen angivna förutsättningar, må tilldelas statsbidrag för varje undervisningskurs med högst 1,400 kronor, då praktisk barnavård ingår i undervisningen, men eljest med högst 1,000 kronor, under förutsättning dock att elevavgifterna icke i någotdera fallet överstiger 225 kronor för varje kurs.

Obemedlad eller mindre bemedlad elev vid sådan skola, varom nu är fråga, kan tilldelas understöd av statsmedel för varje månad med högst 10 kronor till obemedlad och högst 5 kronor till mindre bemedlad elev.

I en till Kungl. Maj:t ingiven framställning av den 31 augusti 1918 har föreningen för husmodersskolor med barnavård m. fl. anhållit om utverkande dels av ett tilläggsanslag för år 1919, som möjliggör en väsentlig förhöjning redan under nämnda år av de utgående bidragen och elevunderstöden, samt dels om motsvarande höjning i det anslag till dylika skolor, som komma att äskas för år 1920.

I framställningen anföres till stöd härför följande:

Vad angår de direkta bidragen äro de beräknade efter en antagen årskostnad av 6,000 kronor. Sedan denna beräkning gjordes, hava emellertid till följd av de rådande abnorma förhållandena kostnaderna för uppehållande av verksamheten vid dylika skolor ökat så högst väsentligt. Särskilt gäller detta de rena driftkostnaderna, för vilka ökningen med säkerhet kan beräknas vara så stor, att nämnda kostnader nu uppgå till minst det dubbla av vad de utgjorde vid den tid, då socialstyrelsens beräkningar gjordes. Någon väsentlig reduktion av nämnda kostnader genom inskränkningar later sig givetvis svårigen genomföra, om man vill undgå risken, att ändamålet med skolorna blir mer eller mindre förfelat. Klart är under dylika förhållanden, att stora svårigheter skola möta att fortsätta verksamheten. Att detta är ett viktigt samhällsintresse framgår emellertid av det stora antal obemedlade och mindre bemedlade flickor, som årligen söka sig in vid skolorna.

Även understöden åt eleverna äro beräknade efter helt andra förhållanden än de nu rådande och torde med hänsyn till dessa vara oskäligt låga.

Sedermera hava kommitterade för Stockholms husmodersskolor verkställt utredning angående de kostnader, som för närvarande äro förbundna med upprätthållandet av dylika skolor, samt med särskild skrivelse till Kungl. Maj:t överlämnat uppgifter i berörda hänseende.

I en därefter till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 10 december 1918 hava sökandena med åberopande av sistberörda uppgifter närmare preciserat storleken av det önskade tillägget i anslaget för vartdera av åren 1919 och 1920. I detta hänseende föreslås

till husmodersskolor utan barnavård ett dyrtidsanslag av 2,000 kronor för årskurs utöver det av riksdagen beslutade årliga »försöksanslaget»,

till husmodersskolor med barnavård ett dyrtidsanslag av 2,800 kronor för årskurs utöver det av riksdagen beslutade årliga »försöksanslaget», samt

en månatlig höjning med 15 kronor per elev av de utgående stipendierna för obemedlade eller mindre bemedlade elever vid husmodersskolorna.

På grund av remiss har inspektrisen över husmodersskolor Ingeborg Walin yttrat sig i ärendet och därvid anfört följande:

I skrivelsen framhålles, att den utgiftsstat från år 1912, som ligger till grund för beräkningen av det erforderliga statsbidraget till dessa skolor, är uppgjord under helt andra förhållanden än de nuvarande och att på den grund det år 1918 erhållna statsbi-

draget varit alldeles otillräckligt. De uppgifter, vilka insamlats från husmodersskolor å olika orter, utvisa ock genomgående en högst väsentlig höjning under år 1918 av utgifterna å samtliga poster.

Sälunda ha kostnaderna för till exempel bränsle och lyse stigit med i medeltal 30 % utöver motsvarande kostnader år 1917, kostnaderna för förbrukningsartiklar och rengöring med 35 % och för matvaror med 53 %. Därför ha lärarinnornas löner ökat, föreståndarinnans med i medeltal 22 % och arvoden till övriga lärarinnor med 52 %. Anmärkas bör dock, att vad sistnämnda ökning angår den i viss mån synes bero på en ökning i antalet lärarkrafter.

Vad stegringen i kostnaderna å de 3 förstnämnda posterna angår synes den mig vara av den art, att den ensamt för sig fullt motiverar skolornas framställning om ett tilläggsanslag under åren 1919 och 1920. I en senare inkommen skrivelse från de statsunderstödda husmodersskolorna i huvudstaden ha dessa skolor närmare preciserat detta anslag till 2,000 kronor för husmodersskolor utan barnavård och 2,800 kronor till husmodersskolor med barnavård, alltså samma belopp, varmed grundanslaget till ifrågasvarande skolor för närvarande utgår.

Dessa belopp kunna synas höga men äro enligt min åsikt mer än väl motiverade av de stegrade driftkostnaderna. Att de ej kunna anses överdrivna torde även framgå vid en jämförelse med det nuvarande anslaget till lanthushållsskolorna, vilket utgår med högst 1,800 kronor per kurs å 3 månader och alltså, med 3 kurser per år, kan uppgå till 5,400 kronor för en och samma skola.

Det förefaller mig emellertid ej fullt riktigt att, som i skrivelsen skett, karaktärisera den begärda ökningen för åren 1919 och 1920 uteslutande som dyrtidsanslag. Även om närmaste anledningen till de så väsentligt ökade kostnaderna för ifrågasvarande skolor är att söka i förhållanden av, som man väl torde få hoppas, mer övergående natur, har jag dock den bestämda övertygelsen, att för framtiden en förhöjning av själva grundanslaget är nödvändig.

Som stöd härför vill jag framhålla dels att kostnaderna ursprungligen upptogs till synnerligen låga belopp och därför helt säkert i vissa avseenden komma att förbli avsevärt högre än de från början beräknades, dels att en utgiftspost tillkommit, som helt och hållet saknas i det först uppgjorda förslaget till stat för dessa skolor, nämligen lärarinnornas kost. I såväl socialstyrelsens förslag som Kungl. Maj:ts proposition angives emellertid uttryckligen, att lärarinnorna vid dessa skolor böra åtnjuta fri kost därstädes, och under sådana förhållanden synes det mig ofrånkomligt, att också en viss utgift härför bort upptagas i statsförslaget.

En utgiftspost av detta slag finns också i det förslag, som legat till grund för socialstyrelsens framställning, nämligen en skrivelse från centralstyrelsen för svenska skolkökslärarinnornas förening, i vilken skrivelse en summa av 2 000 kronor upptagits bland de beräknade utgifterna under rubriken »matvaror». Denna utgiftspost uteslöts sedermera i socialstyrelsens förslag under framhållande av att den ifrågasvarande utgiften ej syntes kunna räknas som en direkt kostnad för själva undervisningen. I densamma inick emellertid även kostnaden för lärarinnornas mat, alltså i själva verket en del av deras löneförmåner, och härigenom blevo dessa senare ej upptagna till sitt fulla belopp i nämnda utgiftsstat, som följaktligen blev för lagt beräknad i detta avseende.

Vad lärarinnornas löneförmåner i övrigt angår torde den kontanta lönen böra ökas till ett belopp, som jämte naturaförmånerna motsvarar för föreståndarinnorna tredje lönegraden, för övriga lärarinnor andra lönegraden av den lön, vilken kan komma att

av riksdagen bestämmas för lärarinnor i huslig ekonomi vid folkskolor. Enär föreståndarinnorna och lärarinnor vid husmodersskola åtnjuta full kost, skulle givetvis ett avdrag för denna göras å den kontanta lönen. Denna bleve i alla fall säkerligen avsevärt högre än den nuvarande, och även denna utgiftspost motiverar alltså en förhöjning av anslaget till skolorna.

På grund av här anförda förhållanden anser jag, att det av husmodersskolorna begärda tilläggsanslaget å 2,000, respektive 2,800 kronor är oundgängligen nödvändigt och snarast möjligt bör utgå som en förhöjning av grundanslaget, om dessa skolors verksamhet skall kunna fortgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna.

Vad angår den i skolornas framställning begärda förhöjningen av stipendierna till obemedlade och mindre bemedlade elever vill jag här ytterligare uderstryka vad jag i en tidigare skrivelse framhållit i denna sak.

Det är enligt min mening otänkbart, att de kategorier av elever, som besöka ifrågavarande skolor, i allmänhet skulle kunna till fullo betala sin kost därstädes, samtidigt med att de berövas möjlighet till förvärvsarbete under i det närmaste ett helt år. Endast två utvägar synas mig finnas att bereda dessa unga flickor möjlighet att förskaffa sig här ifrågavarande viktiga yrkesutbildning, nämligen att antingen skolorna sättas i stånd att tillhandahålla dem fria måltider under kursen eller ock de själva genom stipendier erhålla medel att betala sin kost. Den sistnämnda utvägen synes mig vara att föredraga, enär den, på samma gång som den utgör en kraftig uppmuntran för de unga flickorna att begagna sig av tillfället att vinna ökade kunskaper i husligt arbete, tillika lär dem att mer värdera den kost, de erhålla i skolan genom att de själva få betala den.

De belopp, som i framställningen från skolorna begäras för detta ändamål, 25 kronor per månad för obemedlad och 20 kronor för mindre bemedlad elev, synas mig vara de minsta möjliga, om de skola kunna utgöra en något så när effektiv hjälp i här berörda avseende. Samma belopp utgå redan nu till obemedlade och mindre bemedlade elever vid länthushållsskolor, och ingen anledning synes mig förefinnas varför här ifrågavarande kategori av elever skulle erhålla lägre stipendier.

På grund av vad jag här anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte dels av tillgängliga medel under år 1919 bevilja de statsunderstödda yrkesskolorna för husmodersutbildning ett tilläggsanslag å 2,000 kronor för skola utan barnavård och 2,800 kronor för skola med barnavård, dels i proposition för 1919 års riksdag framlägga förslag om höjning av grundanslaget till dessa skolor med samma belopp ävensom höjning av stipendierna till obemedlade och mindre bemedlade elever vid dessa skolor med 15 kronor.

Efter det sedermera skolöverstyrelsen anbefallts inkomma med utlåtande i ärendet, har överstyrelsen i skrivelse den 25 januari 1919 yttrat sig över framställningen och därvid anfört följande:

Den utgiftsstat, som legat till grund för beräkandet av det erforderliga statsbidraget till förevarande skolor, är uppgjord år 1912 under helt andra ekonomiska förhållanden än de nuvarande. På grund av de under kristiden avsevärt stegrade kostnaderna har också det auvisade statsbidraget visat sig alldeles otillräckligt, sasom även det understöd visat sig vara, vilket enligt nämnda kungörelse den 29 juni 1917 kan tilldelas obemedlade och mindre bemedlade elever vid dessa skolor.

Till det vid Kungl. Maj:ts proposition nr 96 till 1918 års lagtima riksdag angående upprättande av praktiska ungdomsskolor fogade statsråd-protokollet över ecklesiastikärenden har föredragande departementschefen anført, att husmodersskolorna borde, så snart ske kunde, anpassas efter de nya förhållanden, som komme att inträda genom yrkesundervisningens omorganisation.

På grund härav och då den nuvarande ekonomiska krisen ännu ej blivit avvecklad, anser överstyrelsen någon höjning av det till husmodersskolorna nu utgående grundanslaget icke böra ifrågakomma.

Då emellertid ytterligare statsunderstöd till ifrågavarande skolor synes vara oundgängligen nödvändigt för att dessa skolors verksamhet skall kunna fortgå i huvudsaklig överensstämmelse med de av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna, finner sig överstyrelsen böra tillstyrka, dels att ett tillägg av 100 procent måtte för åren 1919 och 1920 beviljas å de statsbidrag, som jämlikt förenämnda kungörelse komma att utgå till varje särskild undervisningskurs, dels ock att för åren 1919 och 1920 å vart och ett av de understöd, som enligt samma kungörelse kunna utgå till elev vid dylik kurs, måtte beviljas ett tillägg av 15 kronor till obemedlad och 10 kronor till mindre bemedlad elev.

På grund av vad sålunda anförts hemställer överstyrelsen, det täcktes Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att för beredande av tillägg å understöd till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor anvisa såsom förslagsanslag dels å tilläggsstat för år 1919 50,000 kronor, dels ock å extra stat för år 1920 50,000 kronor.

Beträffande ifrågavarande skolor yttrade jag till det vid Kungl. Maj:ts proposition (nr 96) angående upprättande av praktiska ungdomsskolor fogade statsråd-protokollet över ecklesiastikärenden (sid. 465), att de fortfarande hade en viss uppgift att fylla, men att de, så snart ske kunde, borde anpassas efter de nya förhållanden, som komme att inträda, därest då föreliggande förslag om yrkesundervisningens ordnande vunne riksdagens bifall. Även dessa skolor borde givetvis ställas under inseende av chefsmyndigheten för yrkesundervisningen, och det bleve då denna myndighets uppgift att framlägga de förslag, som i nämnda avseende kunde vara erforderliga. I överensstämmelse med denna tankegång föreslog jag icke då någon ändring med avseende på anslagets natur eller storlek.

Riksdagen har visserligen numera fattat beslut angående upprättande av praktiska ungdomsskolor, och i överensstämmelse med detta beslut komma givetvis husmodersskolorna att stå under inseende av skolöverstyrelsen. Då emellertid nämnda överstyrelse först med år 1919 trätt i funktion, har den tydligen icke ännu kommit att taga någon nämnvärd befattning med husmodersskolorna. I anledning därav var jag icke i tillfälle att vid anmälan om anslag för dessa skolor för budgetåret 1920 framlägga

Departementschefen.

något förslag till höjda understöd eller ändrade bestämmelser i övrigt. Frågan härom torde i sinom tid få föreläggas riksdagens prövning.

Den nu gjorda framställningen innebär ett avhjälpande av de svårigheter ifrågavarande skolor måst vidkännas huvudsakligen på grund av kristidens verkningar. Jag finner goda skäl tala för ett tillstyrkande av de framställda önskemålen och är böjd lämna min medverkan till desamma uppfyllande. Jag vill dock framhålla, att jag härmed ej på något sätt velat föregripa den utredning rörande dessa skolors slutliga organisation och anslagsbehov, vilka spörsmål jag förväntar snart komma att upptagas till behandling inom skolöverstyrelsen. Vad jag nu är hågad förorda bör givetvis allenast hava tillfällig karaktär.

I avseende å omfattningen av det ytterligare understöd från statens sida, som nu bör ifrågakomma, ansluter jag mig till vad skolöverstyrelsen härutinnan föreslagit. Då emellertid några medel för ifrågavarande ökning av understödet ej äro tagna i beräkning i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag samt det beviljade anslaget ävensom det för nästa år äskade är eller föreslagits bliva av förslagsanslags natur, synes det mig lämpligast, att riksdagens medgivande utverkas, att de ytterligare understöden må utgå från redan beviljat eller föreslaget förslagsanslag. Det överskridande av anslagen, som härigenom tilläventyrs skulle uppstå, torde ej bliva av allt för stor omfattning. För åtnjutande av de av mig förordade ökningarna i statsbidragens belopp torde böra gälla de i §§ 2 och 3 av omförmälda kungörelse den 29 juni 1917 angivna förutsättningar och villkor om tillskjutande inom orten av minst samma belopp som statsbidragen samt om kostnadsfri undervisning och begränsning av elevavgifterna.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

dels att ett tillägg av 100 procent må för vart och ett av åren 1919 och 1920 utgå å de statsbidrag, som jämlikt kungörelsen den 29 juni 1917 (nr 567) angående understöd av statsmedel till yrkesskolor för husmodersutbildning i städer, köpingar, industri- och andra liknande samhällen m. m. komma att tilldelas varje undervisningskurs vid sådan yrkesskola för husmodersutbildning, som i nämnda kungörelse avses, dock allenast under de i §§ 2 och 3 av berörda kungörelse angivna förutsättningar och villkor om tillskjutande inom orten av minst samma belopp som statsbidraget samt

om kostnadsfri undervisning och begränsning av elevavgifterna;

dels att för vartdera av åren 1919 och 1920 må till månatligt understöd, som enligt samma kungörelse kan tilldelas elev vid dylik kurs, utgå ett tillägg för månad av 15 kronor till obemedlad och 10 kronor till mindre bemedlad elev;

dels ock att omförmälda tillägg må utgå av det på extra stat för år 1919 beviljade, respektive av det på extra stat för år 1920 föreslagna förslagsanslaget å 50,000 kronor för beredande av understöd till yrkes-skolor för husmodersutbildning m. m. samt till obemedlade och mindre bemedlade elever vid nämnda skolor.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan jämväl av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

